
Kommunikáció

BÁNRÉTI ZOLTÁN

Bevezetés

Az alábbiakban tájékoztatást adunk arról a koncepcióról, amelyet az OKI felkérésére készítettünk a szakképzés közismereti blokkja KOMMUNIKÁCIÓ részének alapvető koncepciójáról. Ez kifejezetten az újító szándékú, alternatívaként engedélyezett programok tanulságaira támaszkodik, de nem azonos azokkal, hiszen a feladatunk is eltérő volt. Ezeket a különbségeket az értő olvasó nyilván megfelelően észre is veszi. A koncepcionális összegzés után egy TANANYAGTERV következik, amely már operacionalizálni próbálja az elképzelés általánosabb célkitűzéseit.

Őszintén reméljük, hogy olvasóink között lesznek a programot és a tananyagtervet kipróbálni szándékozó kollégák.

1. Nyelvtan – kommunikáció

A koncepciónk mind a NAT idevágó szakaszától, mind pedig az ún. 78-as tantervtől a következőkben különbözik:

a. Mi képességfejlesztésben gondolkozunk és tevékenységrendszerekben tervezünk, míg a NAT és a 78-as tanterv inkább témákban, és ismeretekben teszi ez. Alkalmaztuk a középfokú és az általános iskolai oktatásban már bevált, engedélyezett alternatív programok tanulságait, így az NyKIT (a Bánréti-féle) program és a NyIK program eredményeit a nyelvtan, a kommunikáció és az irodalom tanításában egyaránt.

b. Mi a célokat és a követelményeket mérhető teljesítményszintekben kívánjuk megadni, mellőzve az általánosságokban mozgó körülírást.

d. A nyelvtan és a kommunikáció tevékenységrendszereinek tudományos alapjául éppen ezért a generatív grammatika magyar nyelvre alkalmazható eredményei szolgálnak, amelyeket az MTA Nyelvtudományi Intézetében írtunk le. Az ilyen típusú grammatika a nyelvi kreativitás szintaktikai és szemantikai (formai és jelentésbeli) szabályait tartalmazó modellnek tekinthető.

d. A tanulásszervező és tanulásirányító koncepciónk PIAGET és VIGOTSKIJ tanulási és tevékenységglélektani elméletein és kísérletein alapszik. Ilyen természetű megalapozást – nyilván az olvasó hibájából – sem a NAT, sem a 78-as nyelvtan tanterv esetében nem tudtam megállapítani.

c. A 78-as gimnáziumi nyelvtan tanterve és taneszközrendszere korrekt és színvonalas megvalósítása egy többé-kevésbé tradicionális nyelvtani szemléletnek és egy színvonalas tanári gyakorlatnak. A NAT esetében sajnos nem lehet megállapítani, hogy tulajdonképpen mit tartalmaz? Egy, mindenki számára kötelező tematikát? Tananyagot? Célrendszert? Vizsgaanyagot? Az alternatív programok számára kötelező közös nevezőt? A programkészítőknek szól? A tanároknak szól? A gyerekeknek szól? Ennek alapján kellene taneszközöket készíteni? Stb. Természetesen nem arra gondolunk, hogy mindezekre a kérdésekre retorikai szinten ne lenne utalás a NAT-ban. A probléma az, hogy objektíve mi a funkciója egy ilyen téma- és kívánságlistá-

nak. Szerintem csak az, hogy az egyszer már kudarcba fulladt és korrekcióözönnel javított 78-as központosított, és nem keretjellegű "tantervet" megismételné. Valószínűnek tartom, hogy a szerzőknek egyáltalán nem ez volt a szándéka, és végtelenül sajnálnám, ha ilyen tragikus visszalépés történne a már kialakult, viszonylag gazdag alternatív programkínálathoz képest. Ezeket nyilván szabályozni kell abban az értelemben, hogy mi az a képesség-halmaz, amely mindenkinek állampolgári jogon jár, amennyiben részt vesz a magyar közoktatásban. Csakhogy az ilyen szabályozást nem témalistákkal és kívánságokkal kell elvégezni. A probléma egy lehetséges megoldási módját megpróbáltam körvonalazni a Pedagógiai Szemle 1988. évfolyamában. Természetesen lehetséges, hogy az ott vázoltaknál sokkal jobb megoldások is léteznek. Sajnálom, hogy a NAT, a jelenleg ismert formájában biztos, hogy nem ilyen.

2. Irodalom

A 78-as irodalom tanterv egyezteteti a kronológiai jellegű és az irodalomelméleti problémák szerinti irodalomoktatást. Mi ezt a koncepciót különösképpen nem vitatjuk.

Az ifjúsági szakképzés irodalom blokkjában az irodalmi szövegértést helyezzük középpontba. Azokat a nyelvi-interpretációs műveleteket, amelyek alkalmazása révén valamilyen szöveg verbális műalkotásnak tekinthető, és amelyekkel a szöveg objektív poétikai jelentése kiolvasható. Mindez természetesen messzemenően összefügg a szerzővel, a korról, a korstílussal, a műnemmel és a műfajjal kapcsolatos elvárásokkal, azok természetével, ismeretével. Ilyen összefüggésrendszerben foglalkozunk korokkal, stílusirányzatokkal, értékrendszer-problémákkal. A kultúránk magyar, európai és általános sajátosságaival – a 78-as tantervhez képest – ökonomikusan, tevékenységrendszer-centrikusan, és főként az irodalmi-politikai szövegértést, szövegolvasást fejlesztő feladatrendszerében foglalkozunk.

3. Szerves része valamennyi fejlesztési munkánknak, hogy a feladataink részrendszerei az egyes szakmacsoportok képességfejlesztési igényeit kívánják kielégíteni.

4. Az eredményes munkánknak az is feltétele, hogy világos és szilárd finansziális, szervezési és szervezeti körülmények között lehessen dolgozni, ahol a szakmai döntéseket a szakmailag kompetens fórumok és fejlesztők hozzák, és csakis azok.

Helyzetkép

Az Anyanyelv-kommunikáció tantárgy *jelenlegi helyzetét* két alapprobléma jellemzi:

a/ A tényleges emberi kommunikációtól elidegenedett, tudományosan elavult, mechanikus osztályozásokat tartalmazó "nyelvtan" tekintélyelvű tanítására kényszerítik a tanárokat, akik ennél modernebb, kommunikációra orientáló, demokratikus tanítási, tanulási rendszert kívánnak.

b/ A fentiek mellett a tantárgy hatékonysága minimális, a gyerekek az alapvető kommunikációs tevékenységeikben is nehézségekkel, hiányosságokkal küszködnek.

Az Irodalom tantárgy problémái hasonlóak:

a/ A tankönyveknek nincsenek világos célrendszerei, nehezen érthetőek, az irodalom élvezésére, szeretetére nem motiválnak, ehelyett betanulandó ismeretanyagot tartalmaznak.

b/ A fentiek miatt a gyerek számára az irodalom nem válik kulturális szükségletté, hanem csak az iskolai követelményekhez való verbális alkalmazkodás egyik területének tekintik. A tanárok mind a klasszikus szerzők, mind pedig a kortárs alkotások kiválasztásában a jelenleginél jóval nagyobb szabadságot igényelnek. Ezt a törekvésüket az alternatív programra vonatkozó koncepciónk messzemenően támogatja.

Tantárgyfejlesztési koncepció

A tantárgyak:

A/ Anyanyelv-kommunikáció

B/ Irodalom

Mindkét tantárgyat képességfejlesztő tevékenységrendszerként fogjuk fel.

Az Anyanyelv-kommunikáció alapvető tevékenységrendszerei:

– a köznyelvi és a szaknyelvi szövegtípusok alkotására és megértésére vonatkozó tevékenységtípusok,

– a nyelvi kreativitást erősen ösztönző, kombinatorikus jellegű nyelvtan, melynek terminusai a kommunikáció gyakorlásakor metanyelvi (megnevezhető) funkciókat is ellátnak, azaz a nyelvtan nem önmagában adott tudnivaló, hanem a kommunikáció fejlesztését elősegítő rendszer,

– helyesejtési és helyesírási tréningek,

– az olvasási, információszerzési és önművelő képességek fejlesztése, különös tekintettel a szakmacsoportok igényeire.

Az Irodalom tantárgy alapvető tevékenységterületei:

– a verbális műalkotások, az alapvető irodalmi műfajok esztétikai (nyelvi-poétikai) szervezőelveinek, értékrendszereinek, kommunikációelméleti sajátosságainak felfedeztetése (a mindennapi kommunikáció szövegtípusaihoz való viszonyuk, különbségeik),

– az irodalmi műfajok esztétikumának felfedezéséhez szükséges olvasási és interpretálási eljárások fejlesztése,

– a magyar és a világirodalom legjelentősebb alkotóinak munkássága, összefüggésben a korabeli társadalmi mozgásokkal, a korstílussal és a társművészetekkel, a kor kultúrájával,

– a nyelvi-poétikai kreativitást fejlesztő tréningek.

A két tantárgy programjára vonatkozó koncepciónak az a közös és alapvető eleme, hogy a társadalmi kultúra adott területeinek használatára és művelésére készít fel a megfelelő tevékenységrendszerekkel, az egyes szakmacsoportok sajátos igényeihez alkalmazkodva.

A tantárgyfejlesztés alapvető komponensei:

a/ Transzformációs, kombinatorikus mondattan alkalmazása

b/ Kombinatorikus szöveggrammatika alkalmazása

c/ Szövegszervező algoritmusok, például tematikus, metaforikus, narratív, leíró, érvelő-következtető algoritmusok alkalmazása

d/ Különböző szituációtípusok, konfliktustípusok sikeres kommunikációs megoldására vonatkozó tréningek alkalmazása

e/ A szociolektusok, a szociális szerep szerinti és az egyéni, személyes beszédmód különbségei és specifikumait elsajátíttató tréningek alkalmazása

f/ Olvasási, szövegértési, helyesírási és helyesejtési tréningek alkalmazása

g/ Az irodalmi műértő olvasás képességét fejlesztő tréningek alkalmazása

h/ A műértő képességet fejlesztő kreatív tevékenységrendszerek alkalmazása (novellaírás, drámajátékok, fotózás, videózás stb.)

i/ A kultúrának mint egységes rendszernek az elsajátítására, "használatára", művelésére motiválás

j/ Az új értékek teremtése, a modernség, a "posztmodernség" és a tradíciók, az értékőrzés egyensúlyának biztosítása a tanítási és a tanulási programban

A követelményekről

a/ A gyerekek szükségleteit és érdekeit érvényesítő alapvető képességek (teljesítményszintet megalapozó) tudások, beállítódások biztosítása:

- a kreativitás és a szocializáltság egyidejű, dinamikus fejlesztése,
- önállóság, aktivitás, tolerancia és empátia fejlesztése,
- az önellenőrzés, önművelés képességének fejlesztése,
- a normákövetés és a normától való funkcionális eltérés képességének fejlesztése.

b/ A kifejezetten tantárgyi jellegű követelményeket – a Nemzeti Alaptantervet is figyelembe véve – *teljesítményszintekben* gondoljuk megadni, melyek a kommunikációs produkáló és megértő tevékenységek típusaira és komplexitásuk kívánatos mértékére vonatkoznak, beleértve a megértendő és a gyerekek által kifejtendő nyelvi, irodalmi, esztétikai problémákat, a metanyelv használatának képességét is. Mivel programjavaslatunk a szakmacsoportok igényei szerinti *változatokat* tételez fel, ezért a tantárgyi követelmények részleteit a szakmacsoportok által delegált szakértőkkel közösen kívánjuk kialakítani.

Taneszközfejlesztési koncepció

Az Anyanyelv-kommunikáció és az Irodalom tanítási és tanulási programjai *új taneszközrendszer*t kívánnak. Javaslatunk szerint ennek lényege a következő:

a/ Felfedezettő algoritmusokat, tevékenységcentrikus feladatrendszereket tartalmazó *alaptankönyvek* mindkét tantárgyból.

b/ A gyerekek tanulási üteme szerinti differenciálást és a szakmacsoportok specifikus igényeit érvényesítő *feladatgyűjtemények*, melyek egy-egy tevékenységterületet specifikusan is megcélozhatnak (például dokumentációkészítés, önművelés, olvasás képességfejlesztés, helyesírás, kommunikációs viselkedési stratégiák, a formális rendszerek "olvasása" stb.).

A taneszközöket olyan munkacsoport készítené el, amelyben a kutatás-fejlesztés szakemberei és a szakmacsoportok által delegált tanárok működnének együtt. Az idői ütemezést illetően elfogadjuk az "Ifjúsági szakképzés világbanki programjának ütemtervé"-ben foglaltakat.

A tantárgyi tanulás idő- és vizsgaterve

A heti óraszámot – a két tantárgyra (Anyanyelv-kommunikáció, Irodalom) együttesen – maximálisan 5, minimálisan 3 órában tervezzük. Így az évi óraszám maximálisan 170, minimálisan 102 óra lenne. A heti tervezett összóraszám – szakmacsoportonként a következő:

	I.	II.	III.	IV.
Gépészet/Fémtechnika	4	4	4	4
Elektrotechnika/Elektronika	4	4	4	4
Számítástechnika/Informatika	5	5	5	5
Vegyipar	4	4	4	4
Építészet	5	5	5	5
Közlekedés	5	5	5	5
Mezőgazdaság	4	4	4	4
Élelmiszeripar	4	4	4	4
Környezetvédelem/Vízgazdálkodás	5	5	5	5
Kereskedelem	5	5	5	5
Vendéglátóipar/Idégenforgalom	5	5	5	5
Közgazdaság	5	5	5	5
Egészségügy/Humán szolgáltatás	5	5	5	5

Vizsgatárgyak:

Alapműveltségi vizsga: A Nemzeti Alaptantervben megkívánt teljesítményszintek szerint, a középfokú iskolák közti átjárhatóság érdekében is, és természetesen állampolgári jogon is.

Érettségi vizsga: 18 éves korban, az Oktatási törvény direktívái szerint.

A specifikusan kommunikációs orientáltságú szakmák esetében *képesítő vizsgák* lehetőségét ajánljuk (például: kommunikátor, reklámszakember, divattanácsadó, dokumentátor, laboráns stb.).

Az Anyanyelv-kommunikáció és az Irodalom tantárgyakat kötelező tárgyaknak tekintjük, de az óratervek szabad sávjai számára szívesen ajánlunk fel szabadon választható programokat, melyek az adott szakmacsoport jellegzetes kommunikációs műfajaihoz kapcsolódnának, például a dokumentációk, a tervrajzok, a kísérleti algoritmusok, az ügyfelet megnyerő, közvetlen emberi kommunikáció sajátosságaihoz.

*Nyelvtan – kommunikáció**Alaptevékenységek és alapcélok*

1.1. Az anyanyelvtudás alapján a nyelvi adatok értékelésével, összevetésével a tudományos nyelvészeti gondolkodásmód legalapvetőbb összetevőinek, elemi módszereinek megismerése és alkalmazása az empirikus mondattani szabályok fölfedezésében és megfogalmazásában.

1.2. Felfedező és kutató módszerek alkalmazásával a mondatot felépítő legfontosabb szabályok és leíró nyelvtani kategóriák megismerése és alkalmazása.

1.3. A mondatok szerkezeti és jelentésbeli tulajdonságai közti viszonyok megismerése.

1.4. A különféle közlési helyzetekben és szövegtípusokban történő kommunikáció tudatos stratégiáinak fölépítése és automatizálható mechanizmusainak begyakorlása.

1.5. A kommunikációs magatartásmódok és tevékenységek egyszerre kreatív és normaismerő (szocializált) használatának képessége. Az egyéni közlési stratégiák kialakításának és használatának képessége.

1.6. A nem verbális önkifejezés képességének fejlesztése.

1.7. Más emberek nem verbális jelzéseinek értelmezése.

1.8. A nyelvi norma ismerete és a nyelvi normától való célszerű eltérés lehetőségei közti választás képességének a fejlesztése.

2.1. A tudományos nyelvészeti gondolkodásmód legalapvetőbb összetevőinek és elemi módszereinek megismerése és alkalmazása a szövegek szerkezeteire, a leíró nyelvtani kategóriák korszerű értelmezésére. A szövegek formáját és jelentését meghatározó szabályokra vonatkozó hipotézisek alkotása, és ezek tapasztalati igazolására vonatkozó képességek fejlesztése.

2.2. A szöveg grammatikai alapjainak mint rendszernek a fölfedeztetése a kombinatorikus (transzformációs) mondattanban alkalmazott kutatási módszerek kiterjesztésével.

2.3. A nyelvi problémaészlelés képességének a továbbfejlesztése: szövegalkotás és a szövegértés tartalmi, formai problémáinak az értelmezésével.

2.4. A kommunikációs tevékenységnek rendszeralap és tudatos szemponthálózat biztosítása a szövegértési és szövegalkotási automatizmusoknak és a szöveg tudatos grammatikai elemzésének az összekapcsolásával. A kommunikáció mint problémamegoldás és konfliktusfeloldás.

2.5. Az egyes szövegtípusok szerkezeti és jelentéstani jellemzőinek a fölfedeztetése és kreatív összehangolása az alkalmazott kommunikációs stratégia összetevőivel.

2.6. A kommunikációs stratégiák begyakorlása a gyerek egyéniségének megfelelő változatban, különféle közlési helyzetekben és szövegtípusokban.

2.7. Motivációk nyújtása a gyerek egyéniségének legmegfelelőbb közlési stratégiák kikísérletezésére.

2.8. Más emberek kommunikációs problémáira, sajátosságaira vonatkozó beleérző, megértő képességek továbbfejlesztése.

2.9. A nem verbális önkifejezés képességének fejlesztése.

2.10. Más emberek nem verbális jelzéseinek komplexebb értelmezésére vonatkozó képességek fejlesztése.

2.11. A nyelvi normaismeret és a nyelvi normától való célszerű eltérés lehetőségével való kreatív bánás a beszédben és az írásban.

2.12. Elméleti módszerek és ismeretek elsajátítása és alkalmazása a nyelv diakrónikus és szinkrónikus vizsgálatához. A modell és rendszer heurisztikus eszközként való alkalmazása.

Más tantárgyak tanulását közvetlenül segítő transzfer hatások érvényesítése

3.1. A matematika tanulását segítő képességek:

a kombinatorikus gondolkodás műveleti képességei.

3.2. Az idegennyelv tanulását segítő képességek, leíró nyelvtani fogalmak, módszerek és ismeretek megtanítása:

a nyelvi szabály fogalma

a nyelvi szabálykeresés módszerei,

a nyelvi szabályalkalmazás módszerei,

a mondat- és szövegstruktúrák gyakorlati felépítésének és lebontásának intenzív volta és kreativitása,

a vonzat fogalmának és szerepének megtanítása,

a kopula fogalmának megtanítása.

3.3. Az olvasási képességek és az olvasástechnika fejlesztése:

gyorsolvasási, kulcskifejezéseket, kulcsszavakat kereső tevékenységek végzése.

A szöveg lényegét heurisztikusan kezelni tudó tanulási képességek fejlesztése a szöveg struktúrájának megragadása segítségével.

3.4. A különféle tantárgyak szövegeinek megértésére vonatkozó képességek fejlesztése a különböző típusú szövegek szerkezetének lebontásával és felépítésével, az esztétikailag jelölt szövegtípusoktól kezdve az érvrendszereket kifejező szövegtípusokon keresztül a cselekvéseket szervezőkig.

Irodalom

Alaptevékenységek és alapcélok

4.1. Az alkotó befogadási (műértési) képességek fejlesztése. A művek objektív olvasata megragadásának (interpretációjának) a képessége. Szövegkezelési technikák, az olvasásstratégiák váltása.

Nyelvi műveletek elvégzése szövegekkel.

Következtetési műveletek elvégzése szövegekből.

Műveletek végzése szövegekre vonatkozó állításokkal.

Az esztétikai elemzés metanyelvének elsajátítása.

Értékelemzés.

4.2. Nyelvi-irodalmi kreativitás:

Dokumentáció készítése

Képes beszéd alkotása

Meseírás

Elbeszélés írása

Szatíra írása

Versalkotás

Szövegalkotás

Leírás

Monológ írása

Színjáték írása és előadása

4.3. A kommunikációs képességek fejlesztése:

Szövegértelmezés

Vita és érvelés. A művek értékelése és kritikája

A művészi szöveg előadása

Az esztétikailag értékes szöveg alkotása

4.4. Az alapvető ismeretek és az ismeretszerzési módszerek nyújtása:

A magyar és a világirodalom legjelentősebb alkotóinak munkássága összefüggésben a korabeli társadalmi mozgásokkal, a korstílusokkal, a társművészetekkel, az adott korszak kultúrájával, esztétikai konvencióival. Az irodalom történetének alapvető fogalmai és problémái.

Alapvető fogalmak nyelvtanból

Elemi mondat	közös neve
Magmondat	A mondatbeli hely: szerkezeti pozíció, ágrajzban elfoglalt pozíció, szórendi pozíció
A nyelvi forma; a szófajok, a mondatbeli pozícióik, sorrendjük, a toldalék, a szórend. Alany, állítmány, tárgy, vonzathatározók, nem kötelező határozók, jelzők	Alanyi rész, állítmányi rész
Jó forma (a nyelvi szabályokat követő mondatforma,	A meghatározó rész
Rossz forma (a nyelvi szabályokat nem követő mondatforma)	A kötőszavak
A szótári (a szokásos) jelentés	A nem kötelező mondatrészek: jelzők és körülményhatározók
A szótáritól eltérő (szokatlan) jelentés	A beágyazás
az értelmes (jelentéssel bíró) mondat	A főnevesítés (nominalizáció)
Az értelmetlen mondat	A névszói állítmány
A szósaláta	A kopula
A nyelvi szabály: nyelvi feltétel/nyelvi következmény közti viszony	Az utalószó
A mondatrész mint egy forma és egy jelentés	A főmondat
	A mellékmondat
	A vonatkozó mellékmondat
	A körülményhatározói mellékmondat
	A vonzattmellékmondat

A kommunikációs tevékenységek végzéséhez szükséges alapfogalmak, ismeretek

A kommunikációs helyzet összetevői:	a partnerek érzelmi állapota
az első személy és a második személy (a partnerek)	a helyzetbeli probléma típusa: rutin- vagy egyedi jellegű
a nyelv (a jelrendszer)	Az ismert és az újszerű információ
a helyzetbeli probléma, konfliktus, érdeklődönbség, információs különbség	A szórend
a partnerek szándéka, célja	A mondatföredék (a hiányos mondat)
a kommunikáció körülményei: helye, ideje	A párbeszéd (a dialógus)
a partnerek közti viszony: alá-, fölé-, mellérendeltség	A monológ
a partnerek föltételezhető előzetes ismeretei	A nyelvi szerkezeteknek a közlési körülményekhez alkalmazkodó sűrítései és tagolásai
	A kommunikáció sikerességének kritériuma: a

helyzetbeli probléma megoldása

A sikertelen kommunikáció mint a probléma-
megoldás elmaradása

Félreértés

A tájékoztató szövegtípusok

A befolyásoló szövegtípusok

A kommunikatív kapcsolatot ápoló szövegtí-
pusok

A gúny

Az irónia

A túlzás

A kapcsolatteremtés

A szándéknyilvánítás

A tegeződés, a magázódás

A témabevezetés

A témaváltás

A tételmondat

A kulcskifejezések

Az eredetiség, a közhely, a szellemesség

A kommunikációs zavar

A nem nyelvi (nem verbális) eszközök:
mimika, gesztus, testtartás, tekintettartás,

térközsabályozás

Az artikuláció

A nyomaték

A szünet

A tempó és a tempóváltás

A hangerő és a hangerő váltása

A hangok időtartama

A hangszín és a hangszín váltása

Az intonáció és típusai

Az elsajátítandó kommunikációs értékek

Együttműködési képesség (kooperativitás)

Empátia

Őszinteség

Következetesség

A konfliktusok megoldására való törekvés

Kritikusság

Kommunikatív aktivitás

Tolerancia

Előítéletmentesség

Igazságkeresés

Konfliktustűrés

Önkritikusság

Személyesség, önkifejezés

Önérzet

Az alapvető fogalmak és problémák irodalomból

Az irodalom (a nyelvi műalkotás) fogalma

A többletjelentés

A vers formája

A próza formája

A költészet és a mágia

A mítosz

A valóságábrázolás

Az elbeszélés és a mese

Az epika és a dráma

A hangsúlyos verselés

A lírai én

A metaforikus jelentés és a jelképes jelentés

A szimbólum

Az időmértékes verselés

A szerző és az elbeszélő közti különbségek

A világ modelljei, a valóságos világ és a me-
sevilág

Az eszményített világ

A szatirikus világ

A nézőpont és a nézőpont kettőssége

A nézőpont váltása

A cselekmény

A példázat

Az epizód

Az elbeszélés szerkezete

Az elbeszélés időrendje

Az anekdota

A versciklus

A lírai én

A költői kép

Népballada, műballada

Paralelizmusok és ismétlődések

A dráma és a színjáték

A lélektani indoklás

A dialógus, a konfliktus

A cselekményszerkesztés

Az idői szerkezet

A szerepkörök és a jellemek

A komikum összetevői

A tragédia, a középfajú dráma, a vígjáték

A klasszikus és a modern dráma. Az abszurd
dráma

A zenés vígjáték

A színházi rendezés

A motívumok és feldolgozásaik

A regénytípusok (történelmi, lélektani, ka-
landregény)

A hőstípusok

Eszmerendszer és poétikai szerkezet

Az olvasói várakozás

A sci-fi. Az utópia és a társadalomábrázolás

Az irodalom mint fikció és mint valóságábrá-
zolás

A tudatos és a nem tudatos gondolkodás
szerepe az alkotásban és a befogadásban